

สำเนา

ที่ สม ๐๐๐๑/๐๑/๑๐๗

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๔๒๒ ถ.พญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

๗ กันยายน ๒๕๕๘

เรื่อง ปัญหาการแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อม

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

อ้างถึง หนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่-สม ๐๐๐๑/๑๑/๑๒๒
ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. สำเนาผลการตรวจมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) จากห้องปฏิบัติการ
- ๒. สำเนาหนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ สม ๐๐๐๑/๐๑/๑๕๐๖
ลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๘
- ๓. สำเนาหนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ด่วนที่สุด
ที่ สม ๐๐๐๑/๐๑/๑๖๒๕ ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘
- ๔. หนังสือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ด่วนที่สุด
ที่ สม ๐๐๐๑/๐๑/๑๙๓๗ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๘

ตามที่กรมวิชาการเกษตรได้ดำเนินโครงการทดลองมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม
ทนทานโรคจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยก
พืชสวน จังหวัดขอนแก่น และได้มีการตรวจสอบยืนยันโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้ง
กรมวิชาการเกษตร ในช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๕๗ ว่า มะละกอพันธุ์แขกดำท่าพระที่จำหน่ายออกไปจาก
สำนักวิจัยฯ ดังกล่าว และมะละกอที่ปลูกในแปลงของเกษตรกรในพื้นที่หลายจังหวัด เป็นเมล็ดพันธุ์
มะละกอที่มีการปนเปื้อนมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ความสำคัญต่อกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น
เนื่องจากเห็นว่าปัญหาดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในหลายมิติ ทั้งในด้านสิทธิ
เกษตรกร สิทธิของผู้บริโภค สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในการ
พัฒนา โดยได้มีการดำเนินการตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อ
นายกรัฐมนตรีมาเป็นลำดับตามหนังสือที่อ้างถึง

/ อยากรู้ก็ตาม ...

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ ได้มีข้อร้องเรียนจากเกษตรกรและองค์กรพัฒนาเอกชนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า จนถึงปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลปัญหาเรื่องนี้ยังมีได้ดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาให้เกิดผลสำเร็จ ยังพบมีการปลูกมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมอยู่ในหลายพื้นที่ เช่น จ.กำแพงเพชร จ.ระยอง เป็นต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบกรณีการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ในสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินการตรวจสอบประเด็นปัญหาข้อร้องเรียนดังกล่าว โดยมีเจตนาที่จะดำเนินการพิสูจน์ให้ความจริงเป็นที่ปรากฏให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การหาแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมี ดังนี้

๑. ผลการตรวจสอบเรื่องการแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม ในสิ่งแวดล้อม

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบกรณีการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ในสิ่งแวดล้อม ได้ทำการเก็บตัวอย่างมะละกอในพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกร จำนวน ๔ จังหวัด ได้แก่ จ.ระยอง จ.มหาสารคาม จ.ชัยภูมิ และ จ.กาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๑๔ และ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘ โดยได้เก็บตัวอย่างใบและเมล็ดมะละกอจากแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๖ ราย รวมทั้งสิ้น ๓๑ ตัวอย่าง และส่งไปตรวจข้อมูลทางพันธุกรรมที่ห้องปฏิบัติการ ๒ แห่ง คือ สถาบันอณูชีววิทยาและพันธุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และห้องปฏิบัติการดีเอ็นเอเทคโนโลยี ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ ผลการตรวจพบว่า มีมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมจำนวน ๑๑ ตัวอย่าง ใน ๔ จังหวัด รายละเอียดตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑.

ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลสามารถสรุปได้ว่า ในขณะนี้ยังมีการเพาะปลูกมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมอยู่ในแปลงเกษตรกร ในพื้นที่หลายจังหวัด ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตามมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ คณะอนุกรรมการฯ ยังได้พบว่ามีการผสมข้ามของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมไปยังมะละกอพันธุ์ปกติที่ปลูกอยู่ในแปลงข้างเคียง ซึ่งมีระยะห่างกว่า ๓๐ เมตร ดังนั้นในการจัดการแก้ไขปัญหาคณะกรรมการฯ ควรครอบคลุมถึงพื้นที่ปลูกมะละกอที่อยู่ข้างเคียงกับแปลงปลูกมะละกอที่ได้นำเมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้าจากสำนักวิจัยฯ ส่วนแยกพืชสวน จังหวัดขอนแก่นไปปลูกด้วย

๒. ผลการตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาของกรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการทดลองมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมหนทางไรศจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยกพืช จังหวัดขอนแก่น และเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งได้มีประกาศให้พืชตัดแปลงพันธุกรรม เป็นสิ่งต้องห้ามตาม พระราชบัญญัติกักพืช

เมื่อเกิดปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมในช่วงปี ๒๕๔๗ กรมวิชาการเกษตรได้ทำการเก็บตัวอย่างมะละกอในหลายพื้นที่ และต่อมาได้ประกาศยอมรับว่ามีการหลุดแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อม โดยกรมวิชาการเกษตรได้มีการทำลายต้นมะละกอในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๘๓ ราย ที่ตรวจพบกาปนเปื้อน และได้ทดลองจ่ายค่าชดเชยให้เกษตรกรทั้ง ๘๓ รายแล้ว ในอัตราต้นละ ๔๐ บาท (อ้างอิงตามหนังสือกรมวิชาการเกษตรที่ กษ ๐๕๐๑/๑๖๓๒ ลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗) และต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ๒ คณะ ได้แก่ คณะกรรมการตรวจสอบการหลุดรอดของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม และคณะกรรมการศึกษาข้อสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา

จากการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ในประเด็นนี้ พบว่า

๒.๑ คณะกรรมการ ๒ คณะที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งขึ้น มีการประชุมไปเพียง ๑ ครั้ง ในช่วงปลายปี ๒๕๔๗ และยังมีได้มีการเรียกประชุมอีกเลยจ ถึงบัดนี้ และยังไม่มีการตรวจสอบหรือข้อสรุปใดๆ จากคณะกรรมการทั้งสองคณะดังกล่าวอีกด้วย

๒.๒ จากรายชื่อและที่อยู่ของเกษตรกรซึ่งกรมวิชาการเกษตรส่งมาให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่ามีเกษตรกรกว่า ๒,๖๐๐ รายที่ได้รับเมล็ดพันธุ์และต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายทำเพาะไปจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่น ซึ่งอยู่ในข่ายเสี่ยงที่จะได้รับเมล็ดพันธุ์ที่ปนเปื้อนมะละกอ GMOs

แต่จากการสุ่มเก็บตัวอย่างมะละกอของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ในแปลงเกษตรกรจำนวน ๖ ราย ในพื้นที่ ๔ จังหวัด ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อของกรมวิชาการเกษตร พบว่า เกษตรกรทั้ง ๖ รายไม่เคยได้รับการติดต่อหรือดำเนินการใดๆ จากเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตร แสดงให้เห็นว่ากรมวิชาการเกษตรไม่ได้มีความตระหนักและดำเนินการแก้ไขจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

๒.๓ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้พบว่า ผู้ที่ซื้อเมล็ดพันธุ์มะละกอแจกจ่ายทำเพาะไปจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่นบางราย ได้มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้มีการแพร่กระจายเมล็ดพันธุ์มะละกอที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน GMOs ออกไปทั่วประเทศ และในกิจกรรมการฝึกอบรมเกษตรกรหรืองานนิทรรศการเกี่ยวกับการเกษตร หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายทำเพาะดังกล่าว แจกให้กับเกษตรกรเป็นจำนวนมาก โดยมีได้มีการบันทึกปริมาณและพื้นที่ที่ได้แจกจ่ายไป

๒.๔ ปัญหาการหลุดแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมที่ปนเปื้อนไปกับมะละกอพันธุ์แจกจ่ายทำเพาะนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความบกพร่องของกรมวิชาการเกษตร มิได้มีสาเหตุมาจากตัวเกษตรกร แต่กรมวิชาการเกษตรได้เยียวยาแก้ไขปัญหาโดยการจ่ายเงินค่าชดเชยให้กับเกษตรกรในอัตราต้นละ ๔๐ บาท ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการดูแลเยียวยาที่ไม่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่เกษตรกร

๒.๕ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้มีหนังสือขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๒ โดยกำหนดเวลาให้ตอบภายในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘ เมื่อครบกำหนดเวลาได้มีหนังสือทวงถามอีก ๒ ครั้ง ตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๓ และ ๔ แต่จนถึงบัดนี้ซึ่งได้เลยจากกำหนดเวลามา ๒ เดือน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็ยังมีได้จัดส่งข้อมูลใดๆ ให้กับคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒

๒.๖ การที่กรมวิชาการเกษตรขาดความตระหนัก ขาดความเอาใจใส่อย่างเพียงพอต่อการแก้ไขจัดการปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้ในขณะนี้ปัญหาขยายวงกว้างออกไปและยากต่อการเยียวยาแก้ไข นอกจากนี้ อาจนำไปสู่ปัญหาการฟ้องร้องจากผู้เสียหายได้ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

๓. ข้อเสนอต่อการจัดการปัญหาและการเยียวยาความเสียหาย

จากความเป็นจริงที่เกิดขึ้นข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขอเสนอให้รัฐบาลเร่งรัดจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ตามแนวทางที่ทางคณะกรรมการฯ ได้เคยมีข้อเสนอแนะไปแล้วตามหนังสือที่อ้างถึง อันนี้สาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

๓.๑ การจัดการกับมะละกอ GMOs ที่อยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร

๓.๑.๑ ให้มีการทำลายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ที่ปลูกอยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกรและมะละกอที่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนทั้งหมด เพื่อไม่ให้มีการแพร่กระจายมะละกอ GMOs ออกไปกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม โดยต้องดำเนินการตามวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

๓.๑.๒ รัฐบาลต้องมีการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

๓.๒ การสอบสวนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

กรณีการแพร่กระจายพืชตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ออกไปในสิ่งแวดล้อมในระหว่าง การทดลองเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เคยมีกรณีเกิดขึ้นกับฝ้ายบีบีในปี ๒๕๔๖ แต่จนถึงบัดนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังไม่สามารถอธิบายและสรุปผลการสอบสวนของปัญหาดังกล่าวได้ โดยที่มียุทธศาสตร์จากหลายฝ่ายให้ข้อมูลตรงกันว่า พื้นที่ปลูกฝ้ายส่วนใหญ่ของไทยในปัจจุบันเป็นฝ้ายบีบี

ในกรณีมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมนี้ มีแนวโน้มว่าจะมีผลกระทบที่เดียวกันกับกรณีฝ้ายบีบี ดังนั้น จึงจะต้องเร่งรัดผลักดันการแก้ไขจัดการปัญหาโดยเร็ว มีการสอบสวนลงโทษผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ รวมถึงผู้ที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๓.๓ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ควรเร่งพัฒนาระบบกฎหมายของไทยเพื่อให้เท่าทันกับการพัฒนาและใช้ประโยชน์จาก GMOs กฎหมายสำคัญที่ควรมีก่อนมีการทดลองในแปลงทดลอง/ระดับ ไร่ นา หรือให้มีการปลูกพืช GMOs ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ กฎหมายด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ กฎหมายเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค โดยยึดหลักความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) และ กฎหมายป้องกันการผูกขาด ที่มีประสิทธิผล เนื่องจากสินค้า GMOs เป็นสินค้าที่กึ่งผูกขาด มีผู้แข่งขันน้อยราย มีสิทธิบัตรคุ้มครอง

ทั้งนี้ กระบวนการจัดทำกฎหมายควรประกอบด้วยผู้แทนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยึดหลักการมีส่วนร่วมและมีความโปร่งใส โดยควรมีการรับฟังความเห็นจาก สาธารณะอย่างกว้างขวางในทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

๓.๔ ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยควรเข้าเป็นภาคีสมาชิกของพิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Protocol) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการเรื่องสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม โดยเฉพาะในประเด็นการค้าระหว่างประเทศ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อันเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้นในอนาคต

๓.๕ การจดสิทธิบัตรมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา

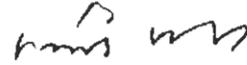
เนื่องจาก ในขณะนี้มีการยื่นขอจดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทย หลายรายการในประเทศสหรัฐอเมริกาและในอีกหลายประเทศ โดยนักวิจัยของสหรัฐอเมริกาและนักวิจัยต่างประเทศ ถ้ามีการอนุมัติสิทธิบัตรดังกล่าวโดยเฉพาะในกรณีสิทธิบัตรคุ้มครองยีนไวรัสจุดวงแหวน มะละกอ (หมายเลข ๒๐๐๓๐๑๗๒๓๘๗) จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมของไทยในอนาคต เป็นอุปสรรค และจำกัดโอกาสในการวิจัยมะละกอทนทานโรคไวรัสจุดวงแหวน และอาจสร้างปัญหาด้านการค้าต่อประเทศไทย ถ้ามีการส่งมะละกอของไทยที่มีคุณลักษณะตรงตามกับที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรเข้าไปขายในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอื่นๆ ที่ได้มีการจดสิทธิบัตรไว้

ดังนั้นจะต้องเร่งรัดการดำเนินงานของคณะกรรมการศึกษาคำขอสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา ที่ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เพื่อพิจารณาบททวนเนื้อหาข้อสัญญา ความตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ (MOU) ระหว่างกรมวิชาการเกษตรกับมูลนิธิวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล และในกรณีที่เนื้อหาสัญญาไม่ได้ให้การคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทยอย่างเป็นธรรม ควรมีการยื่นคัดค้านการขอรับสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทยในสหรัฐฯ และในประเทศต่างๆ ที่เป็นตลาดส่งออกมะละกอของไทยโดยเร่งด่วนต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลและข้อเสนอแนะในเรื่อง
นี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครอง
สิทธิเกษตรกร รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ และการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(นายเสน่ห์ จามริก)

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ฝ่ายเลขานุการ

โทร./โทรสาร ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๖๐

email: pairit@nhrc.or.th

แถลงการณ์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เรื่อง ปัญหาการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมไปในสิ่งแวดล้อม

ตามที่กรมวิชาการเกษตรได้ดำเนินโครงการทดลองมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมทนทานโรคจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยกพืชสวน จังหวัดขอนแก่น และได้มีการตรวจสอบยืนยันโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งกรมวิชาการเกษตร ในช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๕๗ ว่า มะละกอพันธุ์แขกดำท่าพระที่จำหน่ายออกไปจากสำนักวิจัยฯ ดังกล่าว และมะละกอที่ปลูกในแปลงของเกษตรกรในพื้นที่หลายจังหวัด เป็นเมล็ดพันธุ์มะละกอที่มีการปนเปื้อนมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ความสำคัญต่อกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเห็นว่าปัญหาดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในหลายมิติ ทั้งในด้านสิทธิเกษตรกร สิทธิผู้บริโภค สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในการพัฒนา โดยได้มีการตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาด่วนนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ เกษตรกรและองค์กรพัฒนาเอกชนได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบยังมีได้ดำเนินงานจัดการแก้ไขปัญหาก็เกิดผลสำเร็จ ยังพบการปลูกมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในหลายพื้นที่ เช่น จ.กำแพงเพชร จ.ระยอง เป็นต้น คณะกรรมการฯ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบกรณีการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ในสิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อตรวจสอบปัญหาดังกล่าว โดยมีเจตนาที่จะดำเนินการตรวจสอบให้ได้ความจริงและถูกต้อง อันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมต่อไป ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมี ดังนี้

๑. ผลการตรวจสอบเรื่องการแพร่กระจายมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อม

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้เก็บตัวอย่างใบและเมล็ดมะละกอจากแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๖ ราย จาก ๔ จังหวัด ได้แก่ จ.ระยอง จ.มหาสารคาม จ.ชัยภูมิ และ จ.กาฬสินธุ์ รวมทั้งสิ้น ๓๑ ตัวอย่าง เมื่อวันที่ ๑๔ และ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ และส่งตรวจที่ห้องปฏิบัติการ สถาบันอณูชีววิทยาและพันธุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และห้องปฏิบัติการดีเอ็นเอเทคโนโลยี ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ ผลการตรวจพบว่า มีมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมจำนวน ๑๑ ตัวอย่าง จาก ๓๑ ตัวอย่าง ใน ๔ จังหวัด

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในขณะนี้ยังมีการเพาะปลูกมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมอยู่ในแปลงเกษตรกรหลายจังหวัด ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตามมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

๒. ผลการตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหของกรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการทดลองมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมทนทานโรคจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยกพืช จังหวัดขอนแก่น และเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งได้มีประกาศให้พืชตัดแปลงพันธุกรรม เป็นสิ่งต้องห้ามตาม พระราชบัญญัติกักพืช

เมื่อเกิดปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมในช่วงปี ๒๕๔๗ กรมวิชาการเกษตรได้ทำการเก็บตัวอย่างมะละกอในหลายพื้นที่ และต่อมาได้ประกาศยอมรับว่ามีการหลุดรอดแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม โดยกรมวิชาการเกษตรได้มีการทำลายต้นมะละกอในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๘๓ ราย ที่ตรวจพบการปนเปื้อน และได้ทดลองจ่ายค่าชดเชยให้เกษตรกรทั้ง ๘๓ ราย ในอัตราต้นละ ๔๐ บาท และต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ๒ คณะ ได้แก่ คณะกรรมการตรวจสอบการหลุดรอดของมะละกอตัดแปรพันธุกรรม และคณะกรรมการศึกษาค่าขอสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา

จากการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ในประเด็นนี้ พบว่า:

๒.๑ คณะกรรมการทั้ง ๒ คณะมีการประชุมไปเพียง ๑ ครั้ง ในช่วงปลายปี ๒๕๔๗ และมีได้มีการเรียกประชุมอีกเลยจนถึงบัดนี้ และยังไม่มีการตรวจสอบหรือข้อสรุปใดๆ จากคณะกรรมการทั้งสองคณะดังกล่าวอีกด้วย

๒.๒ จากบัญชีรายชื่อเกษตรกร แสดงให้เห็นว่ามีเกษตรกรกว่า ๒,๖๐๐ รายที่ได้รับเมล็ดพันธุ์และต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายไปจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่น ซึ่งอยู่ในข่ายเสี่ยงที่จะได้รับเมล็ดพันธุ์ที่ปนเปื้อนมะละกอ GMOs

แต่จากการสุ่มเก็บตัวอย่างมะละกอของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ จากเกษตรกรที่อยู่ในบัญชีรายชื่อของกรมวิชาการเกษตร พบว่าเกษตรกรทั้ง ๖ รายที่สุ่มเก็บตัวอย่างไม่เคยได้รับการติดต่อหรือดำเนินการจากเจ้าหน้าที่ แสดงให้เห็นว่ากรมวิชาการเกษตรไม่ได้มีความตระหนักและดำเนินการแก้ไขจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

๒.๓ จากการตรวจสอบพบว่าผู้ที่ซื้อเมล็ดพันธุ์มะละกอแจกจ่ายไปจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่น บางรายมีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้มีการแพร่กระจายเมล็ดพันธุ์มะละกอที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน GMOs ออกไปทั่วประเทศ และในกิจกรรมการฝึกอบรมเกษตรกรหรืองานนิทรรศการเกี่ยวกับการเกษตร หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายไป แจกให้กับประชาชนทั่วไปเป็นจำนวนมาก โดยมีได้มีการบันทึกปริมาณและพื้นที่ที่ได้แจกจ่ายไป

๒.๔ ปัญหาการหลุดแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมที่ปนเปื้อนไปกับมะละกอพันธุ์เขกดำท่าพระ เกิดขึ้นจากความบกพร่องของกรมวิชาการเกษตร มิได้มีสาเหตุมาจากเกษตรกร แต่การเยียวยาปัญหาโดยการจ่ายเงินค่าชดเชยให้เกษตรกรในอัตราตันละ ๔๐ บาท นับว่าเป็นมาตรการดูแลเยียวยาที่ไม่เหมาะสมและเป็นธรรม

๒.๕ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้มีหนังสือขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๔๔ โดยกำหนดเวลาให้ตอบภายในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔ เมื่อครบกำหนดเวลาได้มีหนังสือทวงถามอีก ๒ ครั้ง แต่จนถึงบัดนี้ซึ่งได้เลยจากกำหนดเวลามา ๒ เดือน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังมิได้จัดส่งข้อมูลใดๆ ให้กับคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒

๒.๖ การที่กรมวิชาการเกษตรขาดความตระหนัก ขาดความเอาใจใส่อย่างเพียงพอต่อการแก้ไขจัดการปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้ขณะนี้ปัญหาขยายวงกว้างออกไปและยากต่อการเยียวยาแก้ไข นอกจากนี้ อาจนำไปสู่ปัญหาการฟ้องร้องจากผู้เสียหายได้ว่ากรมวิชาการเกษตรละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

๓. ข้อเสนอต่อการจัดการปัญหาและการเยียวยาความเสียหาย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขอเสนอให้รัฐบาลเร่งรัดจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

๓.๑ การจัดการกับมะละกอ GMOs ที่อยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร

๓.๑.๑ ให้มีการทำลายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ที่ปลูกอยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกรและมะละกอที่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนทั้งหมด เพื่อไม่ให้มีการแพร่กระจายมะละกอ GMOs ออกไปกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม โดยต้องดำเนินการตามวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามหลักวิชาการ

๓.๑.๒ รัฐบาลต้องมีการชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

๓.๒ การสอบสวนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

กรณีการแพร่กระจายพืชตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ออกไปในสิ่งแวดล้อมในระหว่างการทดลอง เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เคยมีกรณีเกิดขึ้นกับฝ้ายบีบีในปี ๒๕๔๒ แต่จนถึงบัดนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังไม่สามารถอธิบายและสรุปผลการสอบสวนของปัญหาดังกล่าวได้ โดยที่มียารายงานจากหลายฝ่ายให้ข้อมูลตรงกันว่า พื้นที่ปลูกฝ้ายส่วนใหญ่ของไทยในปัจจุบันเป็นฝ้ายบีบี ในกรณีมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมนี้ มีแนวโน้มว่าจะมีสภาพการณ์เดียวกันกับกรณีฝ้ายบีบี ดังนั้น จึงจะต้องเร่งรัดผลักดันการแก้ไขจัดการปัญหาโดยเร็ว มีการสอบสวนลงโทษผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ รวมถึงผู้ที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาด้วย

๓.๓ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ควรเร่งพัฒนาระบบกฎหมายของไทยเพื่อให้เท่าทันกับการพัฒนาและใช้ประโยชน์จาก GMOs กฎหมายสำคัญที่ควรมีก่อนมีการทดลองในแปลงทดลอง/ระดับไร่นา หรือให้มีการปลูกพืช GMOs ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ กฎหมายด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค โดยยึดหลักความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) และ กฎหมายป้องกันการผูกขาดที่มีประสิทธิผล เนื่องจากสินค้า GMOs เป็นสินค้ากึ่งผูกขาด มีผู้แข่งขันน้อยราย มีสิทธิบัตรคุ้มครอง

ทั้งนี้ กระบวนการจัดทำกฎหมายควรประกอบด้วยผู้แทนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยึดหลักการมีส่วนร่วมและโปร่งใส โดยมีการรับฟังความเห็นจากสาธารณะอย่างกว้างขวาง ทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

๓.๔ ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยควรเข้าเป็นภาคีสมาชิกของพิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Protocol) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย ในด้านการบริหารจัดการเรื่องสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม โดยเฉพาะในประเด็นการค้าระหว่างประเทศ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อันเป็นปัญหาที่จะมีความยุ่งยากซับซ้อนและมีปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้นในอนาคต

๓.๕ การจดสิทธิบัตรมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจาก ในขณะนี้มีการยื่นขอจดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทยหลายรายการในประเทศสหรัฐอเมริกาและในอีกหลายประเทศ โดยนักวิจัยของสหรัฐอเมริกา และนักวิจัยต่างประเทศ ถ้ามีการอนุมัติสิทธิบัตรดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีสิทธิบัตรคุ้มครองยีนไวรัสจุดวงแหวนมะละกอ (หมายเลข ๒๐๐๓๐๑๗/๒๓๕๗) จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมของไทยในอนาคต เป็นอุปสรรคและจำกัดโอกาสในการวิจัยมะละกอกทนทานโรคไวรัสจุดวงแหวน และอาจสร้างปัญหาด้านการค้าต่อประเทศไทย ถ้ามีการส่งมะละกอของไทยที่มีคุณลักษณะตรงตามกับที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรเข้าไปขายในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอื่นๆ ก็จะได้มีการจดสิทธิบัตรไว้

ดังนั้นจะต้องเร่งรัดการดำเนินงานของคณะกรรมการศึกษาคำขอสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกาที่ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เพื่อพิจารณาทบทวนเนื้อหา ข้อสัญญาความตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ (MOU) ระหว่างกรมวิชาการเกษตรกับมูลนิธิวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล และในกรณีที่เนื้อหาสัญญาไม่ได้ให้การคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทยอย่างเป็นธรรม ควรมีการยื่นคัดค้านการขอรับสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทยในสหรัฐฯ และในประเทศต่างๆ ที่เป็นตลาดส่งออกมะละกอของไทยโดยเร่งด่วนต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิเกษตรกร รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ และการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๕ กันยายน ๒๕๔๘